

„Nem úgy hasad a magyar”

Kerekasztal-beszélgetés a *HC 60 – esztétikai engedetlenség* kiállítás megnyitóján

Résztevők: Csozó Gabriella, Borsos János, Horváth Tibor, Lőrinc Lilla, Nemes Csaba képzőművészek

Moderátor: Urfi Péter újságíró

☛ **Müszli – Kulturális Befogadótér, Budapest**

☛ **2013. március 29.**

☛ **Urfi Péter:** *Tegnap este átküldtem kérdéseket a résztvevőknek, összesen öt kérdés csoportot. Nemes Csaba és Csozó Gabriella válasza is az volt, hogy ezek közül az egyik elég érdekes. Ez ugye húsz százalék, ezzel az eredménnyel most a legtöbb ellenzéki párt nagyon boldog lenne. Nem ígérem, hogy nem fogom feltenni az én obskúrus, elméleti kérdéseimet – mit jelent a politikai művészet? hogyan csúszik át aktivizmusba a művészet és viszont? stb –, de akkor kezdjük azzal, amit a legérdekesebbnek tartottatok. Tehát az a kérdés, történt-e minőségi változás 2010 óta? Valamilyen új rendszerben, új paradigmában vagyunk-e, már ami a művészetet illeti? Illetve az ország állapotának az a része, ami a művészeteket érinti, gyökeresen más-e, mint korábban? Abban viszonylagos politikai konszenzus van, hogy valami nagyon új kezdődött el a legutóbbi választások után. Ebben a kormányzó pártok és az ellenzéki erők nagy része is egyetért, talán a Jobbik és a jelenlegi LMP látja folytonosnak a 2010 előtti és utáni állapotokat. A változást valaki „fúlkefordalomnak” hívja, más „alkotmányos puccsnak”, megint más „autokratikus fordulatnak”, és egyéb fantáziákkal is el lehet látni. Ha itt valami új kezdődött, akkor ez mit jelent a művészetek számára, mit jelent a művész mint közszereplő, a művész mint magánember és a művész mint alkotó számára?*

☛ **Nemes Csaba:** Szerintem nem valami új kezdődött, hanem valami régi. Ez egy retrográd fordulat. Persze annyiban tekinthetünk minden fordulatot újnak, hogy megváltoztatja a dolgokat és ezért ki kell találni, hogyan reagálunk rá, és ebből valami új is szülehet.

☛ **Csozó Gabriella:** Biztos, hogy „valami” változott meg? Szerintem minden megváltozott!

☛ **Lőrinc Lilla:** Én egy folyamatot látok. Nem gondolom, hogy ami 2010 óta történik, annak ne lettek volna olyan előzményei az előző ciklusokban, amik miatt ez az egész bekövetkezett. Látnunk kell az újjászületés lehetőségét, hogy kicsit demagógul fogalmazzak. Hiszen az előző helyzetben sem volt tökéletes a képzőművészeti szcéna működése. Sokszor úgy érzem, hogy jó ezeket a dolgokat újragondolni. Persze ez egy kompenzáció, valami kell, hogy tartsa az emberben a kraftot...

☛ **Horváth Tibor:** Én nem látok alapvető változást. Azt a folyamatot látom, ahol a képzőművész szerepe leértékelődik, míg a társadalmi ellenállás és a kívülállás fontossága felerősödik. Minket most meghívtak, ülünk egy asztal mögött, hogy akár személyes ambíciók, akár közösségteremtő ambíciók szereznek próbáljunk eljárni egy népes hallgatóság előtt. Örülni kell annak, ha ennyi ember össze tud gyűlni, és akár együtt gondolkodva valamit ki tudnak találni – viszont négy-öt embert hallgatni órákon keresztül halál unalmas.

Zárójelben jegyzem meg, hogy amit műtárgyként gyártok az utóbbi két-három évben, az lelkiismereti műtárgy saját magamnak. Kevésbé, sőt egyáltalán nem érzem fontosnak ezeket a tárgyakat ahhoz képest, amit a képzőművészet és a kreatív energia létre tudna hozni ellenállás gyanánt a társadalomban. De sajnos ez a mozgalom, ezek a mozgalmak váratnak magukra. Úgyhogy én – bár illet nem illik mondani – az összes képzőművész nevében szégyellem magam, hogy a mostani rezsím nem tudta kitermelni a képzőművészekből azt a potenciált, ami valamilyen társadalmi megújulás referenciapontja lehetne.

☛ **UP:** *Tényleg nem termelte ki, nem indultak el ilyen folyamatok? Nem voltak hatásos képzőművészeti reakciók a helyzetre?*

☛ **Borsos János:** Látjuk, hogy igenis indultak el dolgok! Nagyon idealista szemszögből ezt lehet persze semminek is tekinteni. Felbuzognak, aztán el is tűnnek, vagy egyszerűen a sok kis dolog nem képes összekapcsolódní és ezért igazából hatást sem tud kifejteni. De ezek a „dolgok” hoztak magukkal más

„dolgokat” is. Ami engem érdekel, vagy amit észre szoktam venni mostanában, vagy ami zavar, az a nagyon durva megosztottság. Bármit nézek, bármivel találkozom, mindenhol előjön. Ezekben a mostanában elindult képzőművészeti akciókban, csoportosulásokban is! Az a félelemem, hogy nem úgy hasad a magyar, ahogy az jót tenne neki; sokszor tovább hasad, vagy nem hasad addig, ameddig szükséges lenne, és lepattannak olyan dolgok is, amik nagyon fontosak lennének. Ha az ember aktivista szerepet vállal, kevésbé tud talán pontosan célozni, olyankor inkább az erő kifejtés a fontos. Hogy egy könnyen megfogalmazható, erőteljes üzenet mögött fel tudjanak sorakozni sokan, és azt mutassák: ez igenis fontos, erről beszélni kell.

☛ **UP:** *Most voltaképpen azt mondd, hogy az aktivizmus megöli a művészetet?*

☛ **BJ:** Bizonyos aktivizmus megöl bizonyos művészetet.

☛ **CSG:** Mi itt az aktivisták védelmében szeretnénk megszólalni Csabával. Eleve ketten ülünk itt a Szabad Művészek szervezői közül. Mi magunk is, a név ellenére, inkább az aktivizmus eszközeit tudtuk mozgatni és használni, nem annyira a művészet eszköztárát. Áttételesen talán igen, de ennek az árnyalatait egy külön beszélgetésen lehetne kitérgetni. Elsősorban aktivistaként fogalmaztuk meg a működésünket, bár művészeti célok érdekében. Főleg a Magyar Művészeti Akadémia alaptörvénybe foglalása elleni akciókról van szó, amik kiterjedtek a Múcsarnokkal kapcsolatos kérdésekre is. Ebből már több különböző művészeti proteszt-akción volt, kisebb gerillaakciók. Illetve rákapcsolódott egy fórum, ami a mi szempontunkból kevésbé volt sikeres. Látáhtóan az érdekképviseleti szervezettől, szervezetektől kevésbé tudja átvenni egy ilyen csoport azt a feladatot, hogy megfogalmazza a jövőbeni célokat és feladatokat.

Magam sem tudtam a csendes galériatereket arra használni az elmúlt évben, hogy kifejezzem a dühömet vagy a segíteni akarásomat. De találtam magamnak egy olyan missziót, amelynek keretében a fotós tudásomat tettem közzé: egy elég nagy látogatottságú blogot vezetek, illetve követek olyan demonstrációkat, tüntetéseket, amiket fontosnak tartok, és szabad használatra ajánlom fel ezeket a fotókat. Ez talán a legfantasztikusabb dolog, amit magamnak ki tudtam találni. Egyfajta tudás-átfordítás, amire nem nagyon volt korábban példa Magyarországon. Már a tanítványaimat is magam mögé tudtam állítani! Ez mondjuk egy aktivista magatartás, kilép ugyan a galériaterekből, de ennél hasznosabb soha életemben nem volt az, amit tudok. Egyszerűen nem volt elég a galériák csendje, én magam is szégyelltem magam a kollégáim nevében. Egyszerűen nem elég, nem jó, nem elég impulzív, nem jut el sehova, absztrakt a nyelv és nem jól kommunikált. Tehát nekem csak „rossz” tapasztalatom volt abban, hogy egy konkrét politikai értékvesztésre hogyan tudunk válaszolni ezekben a terekben.

☛ **NCS:** Szerintem ez nézőpont kérdése, hogy most örülünk vagy teljesen elkeseredjünk, bár én is elég nehéznek és problematikusnak látom a helyzetet. De rögtön azt tennem fel kérdésként: miért gondoljuk, hogy a művészek aktívabbak, mint maga a társadalom? Szerintem ez a kettő összefügg egymással.

☛ **UP:** *A Szabad Művészek csoport akcióit, vagy azoknak bizonyos részét művészetnek tekintitek? Például ott voltam a Magyar Művészeti Akadémia közgyűlésén, ahol volt egy olyan akció, amit utólag könnyű performanszként értelmezni. Csupa művész vett benne részt: voltak egyrészt testépítő művészek, akik a biztonsági feladatokat látták el, volt egy költő, Vári Fábrián László és volt egy képzőművész, Nemes Csaba. Azt lehet látni a performansz dokumentációjában, hogy a költő egy irattartó mappával fejbe vágja a képzőművészt. Ti hogy tekintetek ezekre az akciókra, vannak-e művészeti ambícióitok vele, egyáltalán érdekes-e, hogy ez művészet, vagy sem?*

☛ **NCS:** Szerintem Gabi erre az előbb válaszolt. Nem hiszem, hogy annak tekintjük, de itt vannak mások is a csoportból, hátha ők megcáfolnak. Ez improvizáció volt, nem terveztük meg előre, szerintem egyik részről sem. Én személy szerint biztos, hogy nem gondolom ezt művészeti akciónak, és talán ebben az esetben ez a szempont nem is annyira fontos.

☛ **HT:** Nem vagyok a Szabad Művészek tagja, de osztom Csaba véleményét. Most nem az a helyzet van, nem arról kell egy asztal körül beszélgetni, hogy ez a fajta vagy az a fajta radikalizmus belefér-e a művészet fogalomtárába vagy eszközkészletébe, hanem hogy milyen hatékonysággal tud megnyilvánulni a képzőművészet, illetve az a fajta radikalizmus, amellyel esszenciálisan bírhatna a képzőművészet. Tizenöt-húsz év múlva le lehet majd folytatni azt a vitát, hogy mi volt művészeti gesztus, de szerintem most, 2013-ban nem a művészetről kell beszélni, hanem azokról a dolgokról, amik eltűntek körülöttnünk. A fenyegetésről, meg arról, hogyan lábajunk ki ebből.

☛ **NCS:** Csak egy gyors megjegyzés. Eszembe jutott itt közben, hogy vajon a Lendvay utcai Fidesz-székház elfoglalása vajon nem performansz volt-e? Vagy az nem improvizáció-e, hogy megtalálják a kukában az egykori Fidesz programját és azt felolvassák, és a Békemenet azt lehurrogja? Ez messzire

HG 60 – esztétikai engedetlenség,
 részlet a kiállításról, Müszki – Kulturális
 Befogadótér, Budapest

vezet... Én is azt gondolom, hogy ezek az esztétikai kérdések most egészen más jelentőséget kaptak.

UP: *Ha viszont hatékonyságról beszélünk meg feladatáról, akkor mégiscsak felmerül az a kérdés, hogy mi a cél?*

NCS: A mi célunk egészen konkrétan az, hogy az MMA kikerüljön az alaptörvényből és egy ilyen típusú akadémia ne kontrollálhassa a kultúrát. Ne legyen ennyire erős befolyása! Nemcsak ennek, másnak sem!

CSG: Emellett, ezzel mélyen egyet értve, szeretném még elmondani, hogy ami szerintem ebben a pillanatban nagyon aktuális kérdés, hogy ha jelenleg nehézkes, mondhatni szinte lehetetlen a praxist úgy folytatni, ahogy eddig, azt legalább a szakmáknak tudomásul kellene venniük, az utolsó pillanatban ébredve. Hogy ha van remény az elmozdulásra, vagy bíznak abban, hogy 2014-től akár egy másfajta világnak lehetnek még formálói, akkor ki kellene gyűrnia minden szakmának magából az elvárásokat. Ebben a pillanatban nem vagyunk felkészülve, hogy megfogalmazzuk azt, pontosan mik az elvárásaink és igényeink egy új politikai kurzustól. Arra kellene a szakmának koncentrálni, hogy ha van remény, akkor a megoldást kiktől és milyen módon várják? Akár tárgyalásokkal, megbeszélésekkel, egyezményekkel és így tovább. Egyáltalán, mik azok a minimumok, amikhez ragaszkodunk, amire szükség van? Hogyan formálódjon a kulturális politika, vagy egyfajta folytatás? Ha egyáltalán várható ilyen. Szerintem ez is aktuális kérdés, a protesztén kívül.

LL: Visszatérve arra, hogy ez most művészet, vagy nem művészet, szerintem tök mindegy. Én úgy gondolom, hogy egyszerűen újra meg újra demonstrálni kell egyfajta civil öntudatot. Hallatni kell a hangunkat, és szinte mindegy, hogy ez milyen formában történik meg, csak történjen meg! Ne csendben ülünk! Én azt akartam tőletek kérdezni, hogy oké, ez egy cél, hogy kikerüljön az MMA az alkotmányból, de egyáltalán milyen létjogosultsága van az alkotmánynak mint olyannak? Attól, hogy kivesszük az MMA-t, attól ez az alkotmány még nem alkotmány. De persze ez is fontos, tökéletesen egyetértek veletek, csak szerintem ennél már sokkal nagyobb gebasz van.

BJ: Egyetértek. De ha egy ilyen civil összefogás megtörténik, vagy ha a művészek összefognak, az olyan, mint amikor mennek az emberek kézen fogva, és tök más jellegű utakat látnak maguk előtt. Van, aki folyamatosan hegyre mászik, van, aki sítalpakon, vagy húzza valamilyen szerkezet. De mindenkinek azon az úton kell a saját dolgát, a nyelvét, a feladatát megtalálnia, ugyanannak a problémának a különböző szempontokból való megoldásait megkeresni. Szerintem nagyon sokfajta hozzáállás létezhet ugyanabban a folyamatban. Szükségesnek érzem egy olyan pozíció megtalálását, ami ezeknek a céloknak a megfogalmazása mellett egyfajta önvizsgálatra sarkallja

az embert, egy tágabb nézőpont megtalálására. Nekem az a félelmem, hogy ha valaki nagyon-nagyon belemegy a politikába, vagy a direkt politizálásba, akkor egyszerűen nem fog kilátni belőle, és nem fogja tudni megítélni, hogy az egységnyi dolog, amit tett benne, annak vajon az egész kép szempontjából van-e értelme? Hogy valójában kárt okozott-e, vagy tényleg épített vele? Szóval hogy mekkora az egészhez képest az a kis lépés. Én nagyon is akarok hinni abban, amit csinálok, és nem vagyok hajlandó teljes emberként olyasmiket csinálni, amiben kételkedem. Ezért mostanában sokszor inkább hátradőlök, és próbálok kiüresíteni a fejemet, és keresni benne ezt a fajta nézőpontot. Hogy ha kimondunk valamit egy hallgatóság előtt, akkor úgy megtaláljuk velük a kapcsolatot, hogy az üzenet át is menjen. Egyáltalán ki a hallgatóság? Milyen nyelven kommunikáljuk azt, amit kommunikálunk? Nem tudom, mi a véleményetek erről?

CSG: Erre csak annyit szeretnék mondani, hogy ez elméletileg jó is, hogy sokan, sokféleképpen gondoljuk el, de szerintem itt is a teremben ülő emberek jó része a demokráciát még mindig adottságként kezeli. Egyszerűen nem vagyunk hajlandóak tudomásul venni, hogy ez nem egy adottság. Tehát, ha nem igyekszik minden egyes ember a maga területén megtenni érte azt, amit ebben a pillanatban maximálisan meg tud tenni, akkor ez a történet elveszett, és elveszett hosszú évtizedekre!

BJ: Egyetértek! Erről beszélek, erről próbáltam beszélni, hogy meg kell találni a sajátodat, és azt, amiben igenis száz százalékosan oda tudod magad tenni.

NCS: Az kétségtelen, hogy a szakmai problémák, amikkel mi elkezdünk foglalkozni a Szabad Művészek társaságával, némiképp légtüres térbe kerültek. Egész egyszerűen azért, mert alapvető dolgok inogtak meg. Hogy egyáltalán a demokratikus működés milyen állapotban van Magyarországon? Egyáltalán mi lenne az alaptörvénnyel, ha kivennék belőle az MMA-t? Akkor rendben lenne minden? Ez minket is arra sarkall, hogy továbbgondoljuk ennek a csoportnak a működését.

UP: *Mert a negyedik és az ötödik alkotmánymódosítás között ki nem szarja le, hogy a Mücsarnokkal mi van?*

CSG: Egyrésztől sajnós igen. Másrésztől meg azért gondoljuk ezt végig, mert ha a negyedik és ötödik alkotmánymódosítás megtörténhet, megtörtént, sőt újabbak fogják követni és 2014-ben sem lesz egy új alkotmányozó parlamentünk, akkor mi van? Akkor ez az alaptörvény lesz aktuálisan hatályban. Vagy ha nem, fogalmunk sincs, hogy mi. Tehát minden ellen, ami tisztességtelenül belekerült, minden ellen tiltakozni kell. Nem tudhatod, hol van a megállj, hogy száz követi-e, vagy csak kettő. Az a helyzet, hogy ha az MMA benne marad az alkotmányban, onnantól kezdve teljesen mindegy, hogy kicsoda milyen kultúr-

politikán gondolkodik, ugyanis nem fogja tudni keresztülvinni. Mert mindennek az origója, az első számú igazodási pont az MMA lesz, akárki akármit csinál. Emiatt muszáj életben tartani a tiltakozást, hiába elfogadhatatlan és illegitim az alaptörvény most, ebben a formában, sajnos, ha ez így marad, akkor ez a probléma is így marad.

☘ **UP:** *Oké, akkor talpra magyar, minden ember keljen fel! Inkább fel kell kelni a művészeknek, másképp kell-e felkelni a művészeknek, mint egy pedagógusnak vagy állatkerti dolgozónak? Van-e nagyobb felelőssége egy művészeknek, hogy részt vegyen a közéletben, akár a műveivel, akár az aktivista tevékenységével?*

HT: Nincs.

☘ **NCS:** Hadd döntse el ezt mindenki maga, nem? Az lenne a jó, ha ezt mindenki végiggondolná és hozna valamilyen döntést. Szeretném azt hinni, hogy nem kell különbséget tenni művész és állatkerti gondozó között.

☘ **CSG:** Nehéz kérdés! Mert mégis kell. Ez nem egy társadalmi hierarchia, de arra fontos gondolni, hogy kinek milyen eszköztára vagy lehetőségei vannak arra, hogy elérje a nyilvánosságot vagy megfogalmazza különböző szinteken a problémát. Azt gondolom, ilyen szempontból a művészeknek, ha nem is nagyobb, de nagy a felelőssége. Hiszen a művész elvileg eléri a nyilvánosságot, ideális esetben lenne valamilyen társadalmi elismertsége, jó esetben vannak tanítványai és birtokában van rengeteg olyan eszköznek, amely lehetővé teszi azt, hogy ő a nyilvános térben artikuláljon problémáikat. Egy állatkerti gondozónak egyszerűen nem biztos, hogy rendelkezésre állnak olyan eszközök, mint nekünk. Ki tud menni egy tüntetésre, de nem biztos, hogy elér másfajta nyilvánosságot. Ebben mindenképpen nagy a felelősségünk! Plusz mindannyian tanító emberek is vagyunk, az meg aztán megsokszorozza a felelősségünket. És hát „öröm” végignézni, ami az egyetemeken történik... Mennyiben felelősségünk például, hogy a fiatalok java része a szélsőjobboldallal szimpatizál? Nagyban! Ezek azért hozzátartoznak a történethez.

☘ **LL:** Amennyiben tényleg széles közönsége lenne a kortárs művészetnek, tényleg nagyon nagy lenne a felelősség, csak hát elég szűkös az a réteg, amit mi meg tudunk szólítani.

☘ **CSG:** Gondoljakotok bele: az első demonstrációkon voltak egyáltalán képzőművész felszólalók? Szerintem az első a tavaly január 2-á volt, amikor képzőművész nyilvános térben egyáltalán megfogalmazott álláspontot, az Operaház előtti tüntetésen. Egészen addig néma csendben ült mindenki. Az írók már igen, az előadóművészek már igen, a színészek már igen, a rendezők már igen, mi még mindig nem. Ez a csend miért volt?

☘ **NCS:** Egyrészt azért, mert van egy olyan kép, hogy a képzőművészet nem médiaképes. Ez is benne van. És részben az is benne van, amit te mondasz, hogy ez a közeg nem volt eléggé aktív. Én még mindig gondolkozom ezen a felelősségen, bár idegenkedem ettől a szótól, inkább azt mondom, hogy lehetőség. Valóban, a mi lehetőségeink jobbakként, mint az állatkerti gondozóé, hogy ennél a példánál ragadjak. Ezzel tényleg lehet élni. Szerintem aki érez magában elég elhivatottságot, vagy egyszerűen csak tudja, mit szeretne mondani és arra van egy határozott elképzelése, az tegye meg. Lehet, hogy ez a felelősség.

☘ **Bj:** Én annyira nem idegenkedem ettől a szótól, csak attól, hogy elvárásunk legyen egymás felé, vagy folyamatosan azokat támasszuk. Mindenkinek magához mérten kell lennie egyfajta felelősségtudatának és mindenki próbálja azt megtenni, ami tényleg az ő dolga. Az állatkerti gondozó is meg a pedagógus is, és ha mindenki jól csinálja, akkor a közös térben találkoznak ezek az emberek, és onnantól már tök mindegy, hogy ki kicsoda. Csak ezt a közösséget megteremtteni... Ehhez nem tudom, mi kell. Még nagyobb szorítás kell-e? Nem tudom, tényleg.

Én nem vagyok a Szabad Művészek tagja, bár szeretnék szabad művész lenni! De látom, hogy léteznek ezek a kívülről felismerhető retorikák. Már meg sem nézik, hogy miről van szó, látod, hogy milyen blogon van, kik posztolták, mit csináltak és már be is van rakva a butykosba. Nekem az a kérdésem, hogyan lehet úgy kommunikálni, hogy ne tudják rögtön rásütni azt, hogy balos vagy liberális, ne tudják nem tudom milyen szitokszavak mentén a kukába dobni a véleményeket. Van egy kialakult nyelvezet, ahogy az ember a politikához hozzányúl, vannak trendek, de nagyon könnyen elítélhető valami ezek alapján.

☘ **UP:** *Tibor, az előző kérdésre azt válaszoltad, hogy nincs különbség a különböző társadalmi csoportok felelőssége között. De még korábban azt is mondtad, hogy szégyelled vagy szégyelled magad a képzőművészek nevében. Ha nincs ilyen felelőssége a művészeknek, akkor mi miatt szégyelled magad?*

☘ **HT:** Arra vonatkozott ez a szégyen és beismerés, hogy jelenleg nem a kultúra átformálása ellen kell lázadni, nem a mezőgazdaság elmebeteg reformja ellen kell lázadni, nem a kórházak és az iskolák átalakítása ellen kell lázadni, hanem minden ellen! A felelősséget itt éreztem, hogy nincs különbség, a művész hogyan lép fel ez ellen, illetve az...

☘ **NCS:** Állatkerti gondozó!

HG 60 – esztétikai engedetlenség, részlet a kiállításról
Müzi – Kulturális Befogadótér, Budapest

☘ **HT:** ...az állatkerti gondozó hogy lép fel ez ellen. Mindenhol probléma van! Nálam ott van a probléma, hogy Hiller István ellen lehetett üvöltözni, meg mindenki ellen lehetett üvöltözni, de most nem valakik ellen kell üvöltözni, hanem az egész rendszer ellen kell üvöltözni! És így értem a széles társadalmi felelősségvállalást. Hogy aki ahol tud, mindent meg kell tennie, annak érdekében, hogy a hangját hallassa! Látjuk jól, hogy nincs rá semmi reakció, nincs rá semmi különvélemény, nincs rá semmi adekvát válasz. Ugyanúgy le lehet nyomni egy belügyi, rendőrs, tűzoltós tüntetést, nincs reakció a hatalom oldaláról a megmozdulásokra. Így értem, hogy nincs különbség.

☘ **UP:** *Legközelebb egy rövidebb foglalkozásnevet hozok példaként... De a művészet nem lehetne ennek a tiltakozásnak egy olyan fóruma, médiuma, ami kevésbé üthető el és szerelhető le azonnal a János által említett besorolások alapján? Például Erdős Virág versei valószínűleg erős közéleti hatással bírnak, és részben azért, mert sokkal nehezebb egy költőre azt mondani, hogy komcsi, liberó buzigyerek, mint bármilyen publicisztikára. Egy publicisztikát besorolsz egyik oldalra és kész, ez a mechanizmus sajnos tényleg működik. De Erdős Virágot nagy buzgalommal idézte Bayer Zsolt is. Mivel egy komplex műről van szó, nehezebb elütni és sokkal könnyebben megközelíthető minden oldalról. A művészet nem meríthet ebből erőt?*

☘ **CSG:** De, ez fontos. Mert ha belegondoltok, akkor az utóbbi tíz évben a képzőművészet tereiben, mondjuk a galériák tereiben egy nagyon fontos és előremutató társadalomkritikai diskurzus folyt, hogy ilyen szépen fogalmazzak. A legkülönbözőbb szintű műfeldolgozással, emlékeztetpolitikával kapcsolatos eseményeket nézhettük végig. Akár jogot is formálhatott volna magának ez az intézményrendszer, művésztől, kurátorostul arra, hogy ezt az új politikai helyzetet is valamilyen szinten értelmezze, megjelenítse. Függetlenül attól, hogy mennyire függött a közpénzektől és mennyire volt ennek kiszolgáltatott az intézményrendszer. Hiszen látjuk, hogy így is elvesztették a hadállásokat!

Kerekasztal-beszélgetés a HG 60 – esztétikai engedetlenség kiállítás megnyitóján

Kerekasztal-beszélgetés a *HG 60 – esztétikai engedtelenség* kiállítás megnyitóján; Borsos János, Lőrinc Lilla, Csoszó Gabriella, Nemes Csaba, Horváth Tibor, Urfi Péter (háttal)

Nem történt meg, nem formáltak jogot erre és így is elvesztettük az intézményeket. Művek születtek, ha nem is sok, de születtek, de azt gondolom, e területen az intézmények mély hallgatásba burkolóztak. Intézményi hangokat csak akkor kezdtünk hallani, amikor elkezdte elveszíteni ezeket az intézményeket a szcéna. Elkezdtek – beszéljünk többes szám első személyben erről!

✪ **BJ:** Most nincs itt intézményvezető közöttünk, nem nagyon tudjuk megkérdezni tőlük, hogy erről nekik mi a véleményük, de itt visszatérhetünk a felelősség kérdésére. Hogy maguk a művészek vajon felismerik-e ezt a lehetőséget, hogy szükséges úgy kommunikálni, hogy azt mindenki értse? Hogy mik azok a rendező elvek, amik mentén létre lehet hozni olyan műalkotást, ami kommunikál a szélesebb közönséggel? Mi az, ami jellemzi ezt a fajta műalkotást, vagy ezt a fajta hozzáállást? Létezik-e ez és miből gyúródik össze?

✪ **Szöke Annamária (a közönségből):** Szeretnék reflektálni az eddig elhangzottakra. Egyetértek azzal, hogy mindegy, művészet vagy nem művészet, ezt nem kell eldönteni. Ugyanakkor még mindig kíváncsi lennék arra, hogy mi az, amit a művészek tudnak hozzátenni ehhez a témához. Ez az előbb is elhangzott és nem lett megválaszolva. Most nem arról van szó, hogy a művészek akcióznak, hanem mi az az életfelfogás, a dolgokhoz és egymáshoz való hozzáállás, amit csak egy művész tud megmutatni és javasolni, hogy megváltozzon ez a helyzet? Ezt egy nagyon fontos kérdésnek tartom.

✪ **CSG:** Az én válaszom az előbb is elhangzott; ebben a pillanatban én legalább egy tucat olyan civil szervezettel vagyok kapcsolatban, akiket én látok el folyamatosan ingyen és bérmentve képekkel, hogy tudják a média megjelenésükben használni, illetve az összes online felületen ezek a képek futnak. Ugyanígy el lehet mondani, hogy például amerikai művészeti lap veszi át ezeket, az orosz Amnesty átveszi ezeket a képeket stb. Tehát kiterjedt módon tudok a képekkel kommunikálni Magyarországról és tudom a civil szervezeteket segíteni a konkrét az ellenállási mozgalmakban. Korábban inkább a kiállítóterekben és tanárként tudtam aktívan jelen lenni, de az a helyzet, hogy átkerült most az egész dolog egy olyan online felületre, ami nagyobb tömegekhez tud szólni. Ha úgy tetszik, ebben a pillanatban ez mondjuk a kurátorok érdeklődését is felkelti, csak nem a kiállítóteret a legmegfelelőbb tér, például, az én segítő munkámhoz. Plusz az a helyzet, hogy én ezt át tudom adni viselkedésmódként is. Egy olyan kurzust tudtam elindítani, aminek a címe „Fotózás és aktivizmus”, és fiatal fotósokat tudok arra rávenni, hogy ne számlázzanak, hanem a tudásukat adják közre, azzal segítsenek másokat. Ez egyszerűen olyan, mint egy kis hadsereg, akik hihetetlenül erősen dolgoznak. Ez egy válasz. Lehet, hogy egyelőre nem képzőművészként harsogják a nevemet, de azt gondolom, hogy ebben én művészként vagyok jelen. A másik egy aktív szervezői munka a Szabad Művészekkel, a harmadik pedig, hogy én nem irtózom a pártoktól sem. Nem gondolom, hogy egy képviselői demokráciában patás ördögökként kellene tekintenem azokra az emberekre, akik kulturális politikát fognak csinálni. Adott esetben nélkülünk, ha mi kényelmesen kivárjuk, hogy helyettünk csinálják ezt meg. Az a helyzet, hogy igyekszem kommunikálni a magam szintjein erre felele is. Tehát minden szinten, amin csak bírok. Ha ez elég válasz.

KissPál Szabolcs: Úgy érzem, hogy folyamatosan akörül forog a beszélgetés, hogy mit tud a művész művészként tenni a társadalom életében. És azt hiszem, hogy nagy félreértés van, amikor művészről, nem-művészről és állatkerti dolgozóról beszélünk. Hogy miért van Magyarországon így beragadva

ebbe a fajta diskurzusba ez a kérdéskör, annak sok oka lehet. Szerintem ilyen szempontból ez a kiállítás borzasztó tanulságos. Nemzetközi vonatkozásban is felvetődik ez manapság egyre gyakrabban és egyre sürgetőbben, és mi most a saját bajunkkal borzasztóan elvagyunk és nagyon igazságtalannak érezzük azt, ami itt történik, de máshol is vannak problémák, máshol is igazságtalannak érzik, csak máshol keresnek válaszokat erre, sőt találnak is! Ez a bizonyos pozíció-kérdés, hogy mikortól válik aktivizmussá egy művészeti gyakorlat, azt hiszem, ilyen értelemben rosszul van feltéve. Erre javasolnék egy apró modellt, amit Gregory Sholette kiváló elméleti író fogalmazott meg, aki a művész társadalomhoz való viszonyát két lehetséges csoportra osztja. Az egyikre azt mondja, hogy reflektív pozíció, a másikra pedig, hogy aktív pozíció, és az aktív pozíciót szintén kettéosztja, mondván, hogy az aktív pozíciók közül van egy szimbolikus aktus mint lehetőség, illetve van egy intervencionista aktus mint lehetőség. Gondolom mindenki be tudja lőni a különböző pozíciók progresszivitását. Kérdés, miért hiányzik az intervencionista attitűd a magyar művészetből? Ha jól értettem Szöke Annamáriát, ő is ennek a hiányát kéri számon. Szerintem ez a kiállítás kiváló kutatási terület ennek a kérdésnek a megválaszolására.

SZA: Hol vannak azok a tapasztalatok, azok az iskolák, az a másfajta művészetszemlélet, amely kinevel egy olyan új generációt vagy új generációkat, mely adott esetben társadalmi helyzetekre reflektál? Ez a kiállítás itt és most szintén elvileg erről szól, sőt az egész program. Meg lehet nézni egyenként a műveket, ott van Pinczehelyi Sándor csillaga, oké. De azért ne felejtjük el, hogy egy dolog, ha valaki készíti egy fotót, amin van egy jelkép, ami provokatív gesztus, másik dolog, ha valaki cselekvéssel, magatartással, akciózással kiáll a köz elé és ott valamit csinál. Hány ilyen művész van az 1945 utáni művészetben? Hát két kezünkön meg tudjuk számolni! Ennek nincs hagyománya. Ezért furcsa ez a nagy meglepetés, rácsodálkozás. Miért lenne másképp? Az egész ország, az egész politika, az egész rendszer, amit Tibor mond, hogy az egész rendszer ellen kell most már fellépni, ez a helyzet is azért állt elő, mert nyilvánvalóan az emberek, az ország lakosságának nagy része azt gondolja, hogy ez így rendben van. Nem tesz ellene, esetleg ellenzi, de nem tesz ellene. Nem véletlenül jött létre ez a mostani rendszer. Ez az akcionizmussal kapcsolatos vita létezik meditatíve, oké, de nekem... Ugye a kiállítás plakátján Sugár János műve (*Sugár János: Elnézést, 2010 – a szerk.*) szerepel, nem tudom, hogy az fotóként is itt valahol megjelenik-e...

✪ **UP:** Ott lóg a közönség fölött eredetiben.

SZA: Igen, tehát arra szeretnék most hivatkozni, meg egyáltalán Sugárra, mivel ő nagyon sokat használta az elmúlt években a figyelem szót. Az én számomra lehet aktívkodni, de nem minden ember szeret fellépni, vagy akár megszólalni a nagy nyilvánosság előtt. Nagyon sokfélék vagyunk, van, aki csak eljön és hallgat, de az, hogy nem szól közbe, az nem hiba! Ez nem azt jelenti, hogy nem járul hozzá a dolgoknak a megjavításához a maga módján, csak esetleg egy másik fázisban, az életének egy másik pontján fog olyasmit tenni, ami változást idéz elő. Ezeket a folyamatokat nem lehet teljes mértékben követni, vagy kiszámítani. Amit nagyon fontosnak tartok, az az odafigyelés! Ha valaki szobrászkodik, vagy fest, akkor valamire odafigyel. Odafigyel az anyagokra, kapcsolatban van az anyagokkal, ismeri azokat a törvényszerűségeket, amik szerint azt tudja formálni. Egyszerűen a világ dolgaira figyel, kutat. A művészettel való bánás, ha valaki gyűjtő, vagy egy múzeumban dolgozik, akkor ugye gondolja azokat a műtárgyakat, elmegy, megnézi, odafigyel, társalog, elolvassa mások művészetéről alkotott véleményét, elmegy kiállítás-megnyitóra, ott emberekkel beszélget. Egyáltalán az, ahogy a művészeti élet működik a sok szereplőjével, az csak akkor lehetséges, ha egymásra odafigyelnek. Nyilván nagy odaadás van mindenkinben mindezek iránt, azokban, akik szeretik a műalkotásokat. Egy olyan vonzalom, ami nagyon sok emberben egyáltalán nincsen meg, hiszen nagyon-nagyon sok ember él úgy, hogy egyáltalán nincs szüksége az életben mondjuk képzőművészetre. Amit hiányolok minden egyes művészeti csoportban, és egyre többet tapasztalom lassan már olyan körökben is, akikre én is odafigyelek, hogy egyszerűen anélkül döntenek, hogy odafigyelnienek vagy megkérdeznék a másik embert. Úgy viselkednek, mintha tudnák, hogy mi a helyes, vagy mi az igazság és egyáltalán nem vesznek emberszámba senkit, és semmiféle technikát nem dolgoznak ki arra, hogy valahogy valóban megoldják a helyzetet. Minden titokban zajlik, nincs transzparencia, nem lehet tudni semmit előre, nincsenek társadalmi viták! Azt gondolom, hogy ha közönségben akarunk valamit létrehozni, azt mindenki – akár meditatív, akár aktív életet visz – igenis meg tudja valósítani. Valóban tökéletesen mindegy, hogy az állatkertben dolgozik vagy művész vagy bármilyen más, ezt mindenki a legszűkebb környezetében, a családjában, a párjával, a gyerekével tudja csinálni, tehát ezt minden egyes vonalon el tudja kezdeni, és ha véletlenül eddig nem így élt volna, elkezdheti tanulni vagy tanítani. Azt gondolom, hogy ha ezt mindenki így csinálja, ilyen figyelemmel, akkor megváltozik a dolog. Megváltozik!